

T



VAKKENINTEGRATIE RONDONOM BEWEGEN IN HET BASISONDERWIJS

In dit artikel willen we een lans breken voor meer vakkenintegratie in het basisonderwijs, waarbij het vak bewegen een niet alleen een belangrijke rol speelt als 'doel' maar ook als 'middel'. Het geven van een zogenaamde 'comboles', een extra les in de bewegingsruimte waarbij ook andere vakgebieden centraal staan, is een goede mogelijkheid om bewegen als 'middel' in te zetten.

Door: Marlieke Bosch en Chris Hazelebach

Zijn onderstaande stellingen waar?

Rekenen, taal en drama zijn goede middelen om beter te leren bewegen.

Bewegen is een goed middel om beter te leren rekenen, toneelspelen en schrijven/luisteren/lezen.

Het gaat om de vraag 'wat is het doel en wat is het middel?'

INTEGREREN

Kleuterleidsters zijn altijd al meesteressen geweest in het integreren van allerlei vakken. Zo gebruiken ze de verhaalvorm om kleuters enthousiaster te laten bewegen, een prachtige combinatie van taal en drama. Vakleerkrachten zijn over het algemeen minder bedreven in het integreren van verschillende vakken.

In de lessen bewegingsonderwijs is beter leren bewegen het doel en zijn de andere vormingsgebieden een hulpmiddel. Maar, zonder taal is het lastig goed met elkaar te communiceren over wat er bewegend moet gebeuren en zonder rekenen is het lastig om te begrijpen dat de tikker na drie geslaagde tikacties mag wisselen met een loper.

Ook door het integreren van meer drama in de gymles kan het uitbeelden van winnen en verliezen bij een spel veel interessanter worden.

In het klaslokaal zien we in de rekenlessen dat jonge kinderen al 'bewegend' leren rekenen met kralenbakken: 'Doe tien kralen

in een bakje', of met het naspelen van de bus, waarbij kinderen in de klas in een gespeelde bus moeten in- en uitstappen om optel- en aftreksommen te oefenen.

Het bewegen is dan een middel om rekenproblemen aan de orde te stellen.

Er zijn activiteiten waarin het doel minder duidelijk is, bijvoorbeeld het lopen van de vorm 8. Gaat het dan om bewegen, rekenen of taal (het leren onthouden van de naam 8)? Helaas is er in het klaslokaal te weinig ruimte om intensief te bewegen, waardoor het bewegen weinig als hulpmiddel voor andere vakken gebruikt kan worden. Groepsleerkrachten gaan soms naar het speellokaal of gymlokaal om daar de bewegingsactiviteiten uit de taal-/rekenmethoden uit te voeren. Vakkenintegratie komen we niet alleen bij de aparte vakken

Mikspel



tegen maar ook in allerlei projecten. Circus is een bekend voorbeeld. Er staat bij een circusproject niet één vak- of vormingsgebied centraal. De rijkdom aan mogelijkheden binnen een circusproject vanuit verschillende vak- en vormingsgebieden maakt het juist tot een interessant project voor het onderwijs. Waarbij natuurlijk de hoge belevingswaarde voor de kinderen ook een belangrijke rol speelt.

Er heerst nog al eens verwarring rondom de waarde van vakkenintegratie. Veel vakdocenten zijn er nog wat huiverig voor uit angst dat hun vak er aan gaat en voor veel groepsleerkrachten is het ingewikkeld om op een efficiënte wijze de verschillende vakken goed te integreren.

Hieronder een poging om verschillende aspecten wat in kaart te brengen en van daaruit enkele suggesties te doen.

BEWEGEN ALS DOEL OF ALS MIDDEL

In het bewegingsonderwijs is het bewegen het doel en bij de andere vakken en in projecten kan bewegen een middel zijn. Om de integratie tussen verschillende vakken overzichtelijk te houden is het van belang te weten wat de doelstellingen zijn van de leerkracht bij een bepaalde onderwijsactiviteit.

Wanneer een kind een mikspel speelt en we hopen dat een kind beter leert mikken, dan moeten we niet te veel tijd kwijt zijn met het leren tellen tot 10.

In een rekenles waarbij een kind moet leren tellen, kan een mikspel gebruikt worden en mag de meeste onderwijstijd gaan zitten in het beter leren tellen.

Toch moet een gymleerkracht bij een mikspel de ogen niet sluiten voor het rekenprobleem van een kind. Zo kan het telstelsel voor groep 3 bestaan uit eenheden (1, 2, 3, 4, 5), bij groep 5 uit vijftallen (5, 10, 15, 20 enz.) en voor groep 8 bijvoorbeeld de eenheden uit het land van 'okt' (daar hebben ze maar acht vingers om mee te tellen).

Goed tellen is in het bewegingsonderwijs soms nodig om te weten of je in het mikspel verder naar achteren mag (vijf keer raak dan één stap achteruit), waardoor het mikken weer moeilijker wordt.

Andersom wordt het leren rekenen leuker als de groepsleerkracht een uitdagend mikspel gebruikt. De dartbond heeft onlangs een hele rekenles uitgebracht op basis van het mikspel 'darten'.

De vraag is of de groepsleerkracht zo'n dartles in de klas moet geven of dat de vakleerkracht dat in de gymzaal moet geven, of allebei?

De vakleerkracht leert de leerling in de gymzaal beter mikken en de groepsleerkracht leert in de klas het kind dan sneller rekenen om de partij met de minste worpen uit te gooien. Hier ligt misschien aan de andere kant een kans voor de hbo-opgeleide vakleerkracht om de meerwaarde van zijn professionaliteit extra in te zetten voor een bijzonder beweeguur. Een beweeguur waarin het bewegen als middel wordt gebruikt om zwakke rekenaars en/of taalgebruikers bij te spijkeren. Ronald de Graaf heeft dit idee in het tijdschrift 't Web (2006, nr.3) gelanceerd, onder de naam 'combolessen'. Het gaat om extra lessen met de combinatie van bewegen en onderwijs in andere vakken.

Zo komen we op vier mogelijkheden waarmee bewegen en integratie met andere vakken mogelijk is:

- binnen een les bewegingsonderwijs (bewegen doel, de rest middel)
- binnen een les taal/rekenonderwijs (taal en rekenen doel, bewegen middel)
- een extra comboles (bewegen en taal en rekenen even belangrijk)
- binnen projectonderwijs (bewegen/taal/rekenen zijn dan allemaal middel).

BEWEGINGSONDERWIJS EN VAKKENINTEGRATIE

In een goede gymles met interessante bewegingsproblemen komen altijd ook reken- en taalproblemen aan de orde.

Het aanhoren van een aanwijzing, het begrijpen van een tip zijn allemaal taalvaardigheden die vooral opvallen wanneer een kind minder taalvaardig is. Hoe vaak begrijpt een leerling een docent niet verkeerd? Goed spreken en luisteren zijn taalvaardigheden die voor elk goed onderwijs onmisbaar zijn. Ook andere taalvaardigheden kunnen een plek krijgen in het bewegingsonderwijs. In de methode *Bewegen samen regelen*, kunnen de kinderen in het klaslokaal de leskaart lezen (als onderdeel van begrijpend lezen). Daarna bouwen ze met behulp van de leskaart het arrangement op en lezen de regels voor hun groepje voor.

Het begrijpend lezen krijgt daarmee een functionele betekenis voor de kinderen. Nog een stap verder is dat kinderen eigen leskaarten gaan schrijven met zelf ontworpen bewegingsactiviteiten. Het ontwerpen kan dan in het gymlokaal gebeuren en het netjes en zonder spellingsfouten uitschrijven in de klas. Roelof Dolfijn gaf in de *Lichamelijke Opvoeding* (2007) ook een mooi voorbeeld in zijn artikel over 'actief leren door rolwisselend bewegingsonderwijs'. De kinderen krijgen een rol als groepsleider en of coach in de gymles, waardoor ze 'instructie' leren geven aan hun medeleerlingen.

Vanuit het rekenonderwijs gedacht zou het goed zijn wanneer de gymvakwereld nadacht over 'aantallen' binnen de gymles. Tot hoever laten we kleuters tellen? En wat snapt een vierde-groeper?

Misschien is het aardig wanneer we in de hogere groepen met grotere getallen werken. Bij basketbal krijg je twee punten voor een score, dat helpt al de tafel van twee leren, maar misschien kunnen we ook wel een eindvakwedstrijdje spelen, waarbij elke score vier punten oplevert en een score met een stuit er tussen zelfs zeven punten.

Rekenproblemen kunnen ook inzichtelijk gemaakt worden, bij bijvoorbeeld hoogspring- en verspringactiviteiten.

Het noteren van scores en het bijhouden van puntentellingen zijn interessante rekenvaardigheden die makkelijk te integreren zijn in een bewegingsonderwijsles.

TAAL- EN REKENONDERWIJS.

Helaas is het klaslokaal vaak te klein om bewegingsintensieve activiteiten te doen. Hoewel een dartshoekje wel mogelijk moet zijn. Een ander idee is om in de klas een hometrainer neer te zetten, waarop een kind allerlei rekenopdrachten kan

doen. Bijvoorbeeld fiets in twee minuten drie keer 200 meter. Of op de hometrainer een boekje lezen terwijl je aan het fietsen bent?

Hierboven is reeds aangegeven dat in het kader van de methode *Bewegen samen regelen*, de kinderen in de klas kunnen leren begrijpend lezen met leskaarten voor het bewegingsonderwijs.

Andere mogelijkheden zijn dat kinderen in de klas verslagen maken over hun ervaringen in de gymles of een sportlogboekje bijhouden. Werkstukken over sport of over de geschiedenis van de sport zijn ook opties.

Vaak zijn de taal- en rekenmethodes echter al zo strak geregeld dat er weinig mogelijkheden zijn om iets extra's via het bewegen toe te voegen. Daarom behandelen we dit onderwerp maar kort.

DE COMBOLES

Om de kracht van bewegen als hulpmiddel voor andere vormingsgebieden op de school beter in beeld te brengen, hopen we dat een aantal vakleerkrachten de uitdaging oppakken om op hun school een uur vrij te maken voor zo'n extra comboles, die in de gymzaal maar soms ook in het speellokaal gegeven kan worden.

Het gaat in de comboles om een extra les in een bewegingsruimte waarin zwakke rekenaars of taalgebruikers in een uitdagende bewegingscontext beter leren rekenen of taalvaardiger worden.

Het is een soort van remedial teaching met bewegen als uitgangspunt, maar gericht op de cognitieve vakken.

Veel kinderen die vastgelopen zijn in taal of rekenen, maar die wel een positieve leerattitude hebben voor bewegen, kunnen via deze omweg goed geholpen worden.

Allerlei mikspelletjes kunnen gecombineerd worden tot boeiende rekenspelletjes, waarbij doen en denken elkaar versterken.

Nawijzen



Overleg

Bijvoorbeeld:

Aan de muur zijn mikdoelen (A-viertjes) opgehangen waar een getal op staat. De mikker moet met een blaaspijp proberen met de pijltjes de mikdoelen te raken. De mikker begint met 43 punten en probeert zo snel mogelijk op 0 uit te komen. Elke pijl die mis gaat levert drie strafpunten er bij (de telregel lijkt op darts).

Na elk geraakte actie schrijft de mikker op het papier het aantal punten op. Het kind is zowel aan het bewegen (mikken) als aan het tellen.

Op allerlei manieren kan het mikken en het tellen uitgebouwd worden. Het mikken kan boeiender worden door de mikdoelen met hoge cijfers kleiner te maken en het telprobleem kan anders worden als de mikker eerst op een tiental moet uitkomen voordat je weer door mag tellen.

Deze vorm kan ook met een andere mikactiviteit gedaan worden.

Ook taal kan verder ontwikkeld worden door het te combineren met bewegen. Het leren benoemen van wat je aan het doen bent, uitschrijven van tips die je bij het beter leren zwaaien gekregen hebt, het geven van verbale hulp aan je medeleerlingen.

De leerkracht zal zich dan vooral richten op de wijze waarop het kind de taal gebruikt en minder op de inhoudelijke waarde van de communicatie.

Nog boeiender wordt het taalprobleem wanneer we aan kinderen vragen wat ze voor positieve en negatieve emoties beleefd hebben tijdens de bewegingsactiviteit.

In dit soort lessen ontstaat er voor de leerkracht ook gelegenheid om andersoortige bewegingsactiviteiten uit te proberen,



die niet in een leerlijn bewegingsonderwijs staan.

In methodieken als 'kernreflectie', 'kanjertraining' en 'Rots en Water' staan goede voorbeelden hoe kinderen leren om over hun eigen belevenissen en irritaties te praten.

In dit soort sociaal/emotionele programma's worden vaak bewegingsactiviteiten gebruikt om de kinderen beter met elkaar te leren communiceren.

Niet alleen dit soort 'specifieke' bewegingsactiviteiten veroorzaken dit, ook een gewoon spelletje trefbal geeft al aanleiding genoeg om taalvaardiger te worden.

Door deze laatste verwijzingen lijkt het er misschien op dat de combolessen een soort MRT-lessen zijn voor kinderen met gedragsmoeilijkheden. Dat is niet de bedoeling. Het gaat om kinderen met taal- en rekenproblemen die op een andere manier geholpen kunnen worden met een comboles.

PROJECT CIRCUS

Een circusproject is een goed voorbeeld van vakkenintegratie waarbij alle vakken een ondersteunende functie kunnen hebben voor het gestelde thema: namelijk het uitvoeren van een circusvoorstelling. De spreekstalmeesters maken teksten, de penningmeesters verkopen de kaartjes, het createam maakt posters, de clowns studeren de clownsact in en de acrobaten leren op hun handen te staan (zie het nieuwe circusboek *Een mooi circusspel*).

Veel scholen organiseren bij bijzondere gebeurtenissen een circusvoorstelling, maar misschien zou het nog mooier zijn als een vakleerkracht in zijn jaarplanning het circusproject als vast onderdeel zou opnemen. Bijvoorbeeld elke drie jaar een circus met de hele school of elk jaar een circus met groep 6.

PROJECT SPORTIK

Inmiddels loopt via SchoolTV van Teleac een bijzonder project genaamd 'Sportik'.

In dit project leren kinderen om van een eenvoudig tikspel een echte sport te maken. In de gymles leren ze vier tikspelen en in de klas gaan ze in 'teamverband' de regels, de scheidsrechterstekens, de Engelse sporttermen enz. bespreken en vastleggen. Deze vier zelf aangepaste 'sportikgames' vormen de basis voor een 'sportevent'. Dit is een toernooi met de eigen klas waarbij vier teams tegen elkaar spelen. De klas zorgt zelf voor de organisatie, de prijzen, de journalisten enz.

Degene die geïnteresseerd is in dit project kan bij SchoolTV de docentenhandleiding aanvragen.

Dit idee is ontstaan op grond van een beschrijving van een verspringproject ('Reggio Emilia'), waarin kleuters leerden wat er allemaal van belang is bij een sportwedstrijd en dat ook met de hele klas uiteindelijk deden.

TOT SLOT

In dit artikel hebben we getracht een aantal suggesties te openen om als vakleerkracht bewegingsonderwijs breder te kijken dan alleen maar 'beter leren bewegen'. Waarschijnlijk doen veel vakdocenten dit al impliciet. Het kan iets extra's toevoegen aan ons vak, een versterking van de positie van ons vak zijn en 'buitenstaanders' overtuigen van het belang van meer bewegen ook in een andere context.

Foto's: Marlieke Bosch

LITERATUUR

Donkers, B., (1984), *Bewegingsonderwijs; integratie of isolément* uitgeverij 't Web

Graaf de, R. (2006) 'Denken en doen', tijdschrift 't Web, 2006,

Hazelebach, C. (2005) 'Bewegingsonderwijs en vakkenintegratie (kleuters)', Tijdschrift 't Web, 2005, nr 6

Hazelebach, C. (1993), 'Nog een keer pijltjes gooien', tijdschrift *Willem Bartjens*, 1993, nr.5

Themanummer 't Web nr. 4, 2007, 'Bewegingsonderwijs bij kleuters en andere vormingsgebieden'

Walinga, W., A. Kuipers, (2006) 'Een mooi circusspel', tijdschrift 't Web, 2006

Windesheim (CALO), VU, (2006) *Methodie Bewegen samen regelen*, Zwolle

SchoolTV/ Teleac, (2008), *Handleiding lessenserie Sportik*,

SchoolTV, Hilversum, www.schooltv.nl en School TV-uitzendingen dramaserie Station Urban Time.

Correspondentie: marliekebosch@hotmail.com,
CA.Hazelebach@windesheim.nl